

RJ1019 Úvod do studia ruštiny 1

přednáška / prezenční studium

Anton Poludněv

Program

- Klasifikace jazyků
- Genetická klasifikace
  - Jazykové rodiny
  - Nostratická hypotéza
  - Indoevropská rodina
  - Satem :: kentum
  - Balto-slovanská jednota
  - Slovanská glotogeneze
- Slovanské jazyky

KLASIFIKACE JAZYKŮ

- Počet jazyků: 3 000 – 8 000
- Jazyk vs. dialekt (диалект)
  - Čeština :: slovenština
  - Srbština :: chorvátština :: bosenština :: černohorština
  - Arabské dialekty (vzájemně nesrozumitelné)

Klasifikace jazyků

- Čínština: 1 miliarda mluvčích
- Angličtina: 350 mil.
- Španělština: 250 mil.
- Hindština: 200 mil.
- Arabština: 150 mil.
- Bengálština: 150 mil.
- Ruština: 150 mil.
- Portugalština: 135 mil.
- Japonština: 120 mil.
- Němčina: 100 mil.
- Francouzština: 70 mil.
- Paňdžábština: 70 mil.
- Javánština: 65 mil.
- Bihárština: 65 mil.
- Italština: 60 mil.
- Korejština: 60 mil.
- Telugu: 55 mil.
- Tamilština: 55 mil.
- Marátština: 50 mil.
- Vietnamština: 50 mil.

- Čeština: 10,4 mil.

Comrie *a kol.* (2007)

Klasifikace jazyků

- Klasifikace jazyků (классификация языков):
  - **Genetická/genealogická (генетическая/генеалогическая):** historická příbuznost
    - **Monogenetická teorie (моногенетическая теория):** jazyk se vyvinul na jediném místě na světě a odtud se rozšířil do ostatních částí.
    - **Polygenetická teorie (полигенетическая теория):** jazyk vznikl na několika místech nezávisle na sobě.
  - **Typologická (типологическая):** srovnání nepříbuzných jazyků
  - **Areální (ареальная):** geografické rozložení

GENETICKÁ KLASIFIKACE

- 19. st.: příbuzenství jazyků, prajazyk, jazykové změny
- **Jazyková divergence** (дивергенция) / **štěpení** (распад) – vývoj z jediného (pra)jazyka probíhající přes fáze postupně se odcizujících dialektů → jazyková různost.
- **Jazyková konvergence** (конвергенция) – vzájemné míšení jazyků.
- **Historickosrovnávací metoda** (сравнительно-исторический метод) – rekonstrukce předhistorického stavu a vývoje jazyků na základě jejich srovnávání (tzv. vnější rekonstrukce).
- 15 jazykových rodin (языковая семья)
  - Izolované + vymřelé jazyky

Jazykové rodiny

- Indoevropská
- Kavkazská
- Uralská
- Altajská
- Afroasijská (dříve semitoamitská)
- Drávidská
- Tibetočínská
- Thajská
- Paleoasijská
- Austroasijská
- Austronéská
- Papuánská
- Austrálská
- Africká
- Rodina amerických indiánských jazyků
- Izolované (baskičtina, japonština, korejština atd.)
- Vymřelé jazyky Blízkého východu a Středomoří (sumerština, elamština, minojština atd.)

Nostratická hypotéza

- Владислав Маркович Иллич-Свитыч (V. M. Illič-Svityč, 1934–1966): třídílný slovník «Опыт сравнения ностратических языков».
  - Čeští představitelé: Arnošt Lamprecht, Mirek Čejka.
- **Nostratická prarodina (ностратическая макросемья)**: vzdálené příbuzenství ie. jazyků s jinými jazykovými rodinami.
  - Rodiny: ie., uralská, altajská, jihokavkazská (kartvelská), afroasijská, drávidská.
- 8 tis. p.n.l.: rozpad nostratického období.

Indoevropská rodina

- Dříve indogermánská rodina
- 150 jazyků, 2 miliardy mluvčích, Evropa, Přední Asie, Indie
- **Evropská větev:** baltské, slovanské, germánské, keltské, románské, nová řečtina (mrtvá stará řečtina), albánština, arménština, ostatní vymřelé (etruština, sikulština, dákůština atd.).
- **Asijská větev:** indické, íránské, dardské, mrtvé anatolské (dříve chetitsko-luvijské, nejstarší ie. větev, Malá Asie), mrtvá tocharština (východní A & západní B, severní Čína).

Satem :: kentum

- 3 řady ie. guturál:

Veláry čisté (prosté)	k	g	gh
Palatály	k'	g'	gh'
Labioveláry	k ^w	g ^w	g ^w h

- Číslovka 100 v avestě (satəm) a latině (centum): satemové :: kentumové jazyky.
- **Satemové (сатемные):**
  - Prosté veláry + labioveláry = prosté veláry
  - Palatály → sykavky (= spirantizace)
  - Skupiny: slovanská, indoíránská, baltská, arménština, albánština.
- **Kentumové (кентумные):**
  - Prosté veláry + palatály = prosté veláry
  - Skupiny: germánská, keltská, románská, anatolská, řečtina, tocharština.

Satem :: kentum

SATEMOVÉ :: KENTUMOVÉ

IE.	STIND.	Ř.	LAT.	GÓT.	LIT.	STSL.	
*k	k, č kraviš	k kreas	c [k] cruor	h	k kraujas	k, č кравъ	1
*g	g, j geranos	g geranos	g grús	k	g gerve	g, ž žeravъ	2
*k'	ś śatam	k hekaton	c [k] centum	h	š šintas	s sto	3
*ǵ	j jánáti	g gignóskó	g cognóscó	k	ž žinoti	z znati	4
*k ^w	k, č čatur	p, t, k tettares	qu quattuor	h ^w	k keturi	k, č četyre	5
*g ^w	g, j jíva	b, d, g bios	g, v, gu vívus	q	g gyvas	g, ž živъ (*gi-)	6
*gh	gh, h	kh	h hostis	g gasts	g	g, ž gostъ	7
*ǵh	h hima	kh kheimón	h hiems	g	ž žiema	z zima	8
*g ^w h	gh, h gharma	ph, th, kh khermos	f, v, gu formus	w, g(w)	g gareti	g, ž gorěti	9

IE.	STIND.	Ř.	LAT.	GÓT.	LIT.	STSL.
*k'		kardiá	cór		širdis	срѣдѣце (srědyce)
*k ^w	ka-	tis	quod	h ^w as	kas	къто (kto)

Balto-slovanská jednota

- Pojem z dob Augusta Schleichera (1821–1867)
- **Balto-slovanské shody** (**балто-славянские совпадения**): shoda historického vývoje určitých jevů.
  - **August Schleicher**: Existoval společný jazykový útvar, z něhož divergentním vývojem se vyvinuly baltská a slovanská jazyková větev. ✘
  - **Antoine Meillet**: Obě větve získaly mnoho společných jevů z ie. Jsou to buď ie. archaismy, nebo paralelní neologismy vzniklé v každé větvi nezávisle. V každé větvi došlo k samostatnému vývoji. ✘
  - **Jänis Endzelin**: Společné kontakty. ✔

Balto-slovanská jednotota

- Zánik aspirace ražených souhlásek

IE.	STSL.	LIT.	Ř.	STIND.
*bh	БРАТЪРЪ	<i>brolis</i>	<i>phrátor</i>	<i>bhrátṛ</i>
*dh	ДЫМЪ	<i>dúmai</i>	<i>thymos</i>	<i>dhúma</i>

- Společný vývoj původních ie. slabičných sonant *r, l, m, n*.

	PŘEDNÍ (měkké)				ZADNÍ (tvrdé)			
ie. ↓	ɾ	l̥	m̥	n̥	ɾ	l̥	m̥	n̥
Balto-slovanské shody ↓	ṛ	l̥	ṃ	ṅ	ṛ	l̥	ṃ	ṅ
Praslovanština	ѣ	ѣ	ѣ	ѣ	ѣ	ѣ	ѣ	ѣ

Např.:

ie. *w~~l~~kʷos > (bsl.) lit. *vilkas*, psl. *ѵlкъ, stsl. *ВЛѢКЪ* (etymologicky *ВЛѢКЪ*)

ie. *w~~l~~nā > (bsl.) lit. *vilna*, psl. *ѵlna, stsl. *ВЛѢНА* (etymologicky *ВЛѢНА*)

Lit. *pilnas*, psl. *рѵlnъ

Lit. *gurklis*, psl. *gъrdlo

Lit. *ungurys*, psl. *оgоръ

Slovanská glotogeneze

- **Praevropština/západoindoevropština** (3000 – 1500 př.n.l.)
  - Celá Evropa kromě Egejského moře
- **Protobaltština** (1500 – 700/500 př.n.l.)
  - Nesrozumitelná mimo baltský areál
- **Protoslovanština/předslovanština/raná praslovanština** (700/500 př.n.l. – 300/400 n.l.)
- **(Vlastní) praslovanština** (300/400 – 1000 n.l.)
  - Klasická praslovanština (300/400 – 800 n.l.)
  - Pozdní praslovanština (800 – 1000 n.l.)

SLOVANSKÉ JAZYKY

- Klasifikace podle počtu skupin:
  - Dichotomická klasifikace
  - Trichotomická klasifikace
  - Revidovaná trichotomická klasifikace
  - Tetrachotomická klasifikace
  - Pentachotomická klasifikace

Slovanské jazyky

- **Dichotomická klasifikace**

- Autor: Josef Dobrovský (1753–1829)
- **Antské** (východo- a jihoslovanské): ruština (r.), ukrajinština (ukr.), staroslověňština (stsl.), srbština (sr.), bulharština (b.), chorvatština (chor.), slovinština (sln.).
- **Slavinské** (západoslovanské): slovenština (slk.), čeština (č.), horní lužická srbština (hl.), dolní lužická srbština (dl.), polština (p.), kašubština (kaš.).

Slovanské jazyky

- **Trichotomická klasifikace** (tradiční)
  - Autor: A. Ch. Vostokov (1781–1864)
  - **Západní:** slk., č., luž., p.+kaš.
  - **Jižní:** b., makedonština (mk.), srbochorvatština (sch.), sln.
  - **Východní:** r., ukr., br.
- **Revidovaná trichotomická klasifikace**
  - Autor: V. V. Ivanov (1929–2017)
  - **Východní:** r., ukr., br.
  - **Jižní:**
    - **Jihovýchodní:** b., mk.
    - **Jihozápadní:** srb., chor., sln.
  - **Západní:**
    - **Československé:** č., slk.
    - **Lužické:** hl., dl.
    - **Lechické:** p., kaš., pomořská slovinština (pomsln.), polabština (plb.).

Slovanské jazyky

- **Tetrachotomická klasifikace**
  - Autor: František Václav Mareš (1922–1994)
  - Jižní:
    - b., mk.
    - sch., sln.
  - Severo-západní
    - Západní: č., slk., kaš., p.
    - Východní: r., ukr., br.

Slovanské jazyky

- **Pentachotomická klasifikace**
  - Autor: František Kopečný (1909–1990)
  - **Makedonskobulharská skupina:** mak., b.
  - **Jihoslovanská:** srb., chor., sln.
  - **Československá:** č., slk.
  - **Polská:** p.
  - **Východoslovanská:** r., ukr., br.

Bibliografie

- COMRIE, B. A KOL. (2007). *Atlas jazyků*. Praha : Metafora. ISBN 978-80-7359-129-8.
- ČERMÁK, F. (2001). *Jazyk a jazykověda : přehled a slovníky*. Vyd. 3., dopl. Praha : Karolinum. ISBN 80-246-0154-0.
- ČERNÝ, J. (1996). *Dějiny lingvistiky*. Olomouc : Votobia. ISBN 80-85885-96-4.
- ČERNÝ, J. (1998). *Úvod do studia jazyka*. Olomouc : Rubico. ISBN 80-85839-24-5.
- ERHART, A. (2001). *Úvod do jazykovědy*. Brno : Masarykova univerzita. ISBN 8021026693.
- VEČERKA, R. (2006). *Vývoj slovanské jazykovědy v českých zemích*. Brno : Masarykova univerzita. ISBN 8021039531.

Děkuji za pozornost!
Спасибо за внимание!